

Szczecin, dnia 5 września 2023 r.

Dr hab. Małgorzata Kamola-Cieślik, prof. US

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

Uniwersytetu Szczecińskiego

ul. Krakowska 71-79

71-017 Szczecin

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Marka Stefana

pt. „**Rola obszaru państw Inicjatywy 17+1 w rywalizacji USA-ChRL**

w latach 2012- 2020”, Wrocław 2023, ss. 202.

Podstawa formalna wykonania recenzji

Na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Naukowej Nauk o Polityce i Administracji Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 30 czerwca 2023 r. powołano mnie do pełnienia funkcji recenzenta rozprawy doktorskiej Pana mgr. Marka Stefana pt. „Rola obszaru państw Inicjatywy 17+1 w rywalizacji USA-ChRL w latach 2012- 2020” napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Tomasza R. Dębowskiego, prof. UW.

Celem niniejszej recenzji jest ocena, czy przedmiotowa praca doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2020, poz. 85 z późn. zm.) biorąc pod uwagę: (1) wybór problemu badawczego, (2) założenia metodologiczne, (3) bazę źródłową, (4) strukturę rozprawy (5) uwagi szczegółowe oraz (6) wnioski.

1. Wybór problemu badawczego

Wybór tematu pracy jest poprawnie sformułowany i odpowiada treści dysertacji. Recenzowana praca ma charakter politologiczny i wielowymiarowy. W polskiej literaturze przedmiotu rozważania dotyczące rywalizacji między USA i Chinami skupiały się przede wszystkim na genezie tego zjawiska, wzroście znaczenia Chin na arenie międzynarodowej, dynamicznego rozwoju chińskiej gospodarki oraz rosnących wpływach Chin w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Trudno doszukać się w literaturze kompleksowego opracowania dotyczącego genezy, przebiegu i skutków rywalizacji między Chinami a Stanami Zjednoczonymi o wpływy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, Bałkanów Zachodnich i Grecji w wymiarze handlowym, inwestycyjnym, technologicznym czy bezpieczeństwa energetycznego oraz okoliczności podejmowania decyzji przez państwa należące do inicjatywy 17+1 w stosunku do obu mocarstw. Podjęty przez Doktoranta problem badawczy poszerza wiedzę w obszarze rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin o pozycję supermocarstwa. Praca doktorska mgr. Marka Stefana kompleksowo analizuje zagadnienia związane z rywalizacją między Chinami a Stanami Zjednoczonymi o wpływy w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, Bałkanów Zachodnich i Grecji. Autor pracy przedstawił motywacje i decyzje polityczne państw przynależnych do wyżej wymienionych regionów oraz Niemiec i Francji względem obu mocarstw.

Do końca lat 90-tych XX wieku Europa Środkowo-Wschodnia nie była obszarem zainteresowania Chin w wymiarze politycznym, gospodarczym czy technologicznym. Chińska polityka zagraniczna w stosunku do państw Europy Środkowo-Wschodniej uległa zmianie w związku z ich wstąpieniem do NATO i Unii Europejskiej (UE). Dynamiczny rozwój gospodarczy państw Europy Środkowo-Wschodnia spowodował, iż stały się one atrakcyjnym rynkiem zbytu dla towarów pochodzących z Chin. Ponadto rosnąca potęga gospodarcza, finansowa, handlowa i technologiczna Chin spowodowała chęć zwiększenia wpływów Państwa Środka w tym regionie. Od początków XXI wieku obszar państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz Bałkanów Zachodnich zaczął odgrywać istotną rolę w chińskiej polityce zagranicznej. Z tego też powodu tematykę pracy doktorskiej należy uznać za aktualną. Istotną cezurą był rok 2012 kiedy to z inicjatywy Chin powołano format 16+1. Skupiał on 16 państw Europy Środkowo-Wschodniej (od 2019 roku 17 państw w wyniku dołączenia do formatu Grecji) i Chiny. Powołana inicjatywa stwarzała dla państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz Bałkanów Zachodnich i Grecji nadzieję na wzrost chińskich

inwestycji. W 2013 roku w ramach inicjatywy 16+1 Chiny ogłosiły projekt „Pasa i Szlaku” łączący Chiny z Azją Centralną i Europą drogą lądową w celu szybkiego przewozu towarów między kontynentami. Realizacja inicjatywy „Pasa i Szlaku” miała i ma za zadanie rozwój szlaków komunikacyjnych i handlowych oraz inwestycji infrastrukturalnych w państwach znajdujących się wzdłuż trasy. Doktorant słusznie zwrócił uwagę, iż powołanie do życia projektu „Pasa i Szlaku” dla Chin oprócz względów gospodarczych i handlowych ma również wymiar strategiczny polegający na znacznym ograniczeniu uzależnienia od światowego transportu morskiego który pozostaje w znacznym zakresie pod wpływem polityki USA (s. 56, 57).

Ramy czasowe przyjęte przez Magistra, to lata 2012-2020, co wynika z tytułu pracy. Nie jest dla mnie jasne dlaczego we wstępie Autor wskazał inną cezurę czasową. Jak sam określił „Dla precyzyjnego zakreszenia pola badawczego istotny jest także wybór ram czasowych prowadzonej analizy. W tym aspekcie praca koncentruje się na okresie pomiędzy 2017 a 2021 rokiem. Zaproponowane czterolecie stanowi czas sprawowania prezydentury w USA przez Donalda Trampa, którego administracja, jak uzasadniam w rozdziale II, rozpoczęła otwartą rywalizację z ChRL (...) Należy podkreślić, że dla ukazania genezy i przyczyn zmian w systemie międzynarodowym, a w tym wzrostu potęgi ChRL, autor przybliży także wydarzenia, które miały miejsce przed rokiem 2017” (s.7). W tym miejscu warto zaznaczyć, że zakres czasowy badań obejmuje lata 2012-2020, co wynika z treści pracy doktorskiej.

2. Założenia metodologiczne

We wstępie pracy doktorskiej przedstawiono założenia metodologiczne przeprowadzonych badań. Mając na uwadze zastosowaną metodologię należy stwierdzić, iż pracę przygotowano poprawnie, a Doktorant wykazał się wiedzą i umiejętnościami w zakresie prowadzonych badań właściwych naukom o polityce i administracji w obszarze nauk społecznych. Autor w sposób poprawny przedstawił cel badań, hipotezy, problem badawczy oraz zastosowane metody badawcze.

Sformułowany przez Doktoranta cel badań zakłada wykazanie wagi obszaru państw inicjatywy 17+1 oraz powodzenia w realizacji chińskiego projektu „Pasa i Szlaku” dla amerykańskiej projekcji siły w Europie oraz obecności politycznej i gospodarczej Stanów Zjednoczonych w tej części świata w kontekście rywalizacji tego mocarstwa z Chinami.

Doktorant dążąc do jego zrealizowania sformułował trzy hipotezy główne, które, brzmią następująco:

1. „Rywalizacja USA-ChRL w obszarze państw Inicjatywy 17+1 ma charakter gospodarczo-polityczny i przejawia się przede wszystkim w amerykańskich próbach przeciwdziałania rozwojowi inicjatywy Pasa i Szlaku, ze szczególnym uwzględnieniem chińskich inwestycji w obszarze technologii cyfrowych w tym regionie.
2. Rywalizacja między USA i ChRL w obrębie państw Inicjatywy 17+1 jest elementem szerszej konkurencji między tymi mocarstwami w całej Europie, a wyżej wymieniony obszar państw stanowi przede wszystkim przedmiot rozgrywki w relacjach między USA i ChRL.
3. Obszar państw Inicjatywy 17+1 jest istotny z punktu widzenia powodzenia chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku, szczególnie w aspekcie infrastruktury kolejowej, morskiej i cyfrowej, łączących ChRL z Europą”. (s. 7).

Hipotezy główne zostały wsparte hipotezami pomocniczymi, które sformułowano prawidłowo. Treść pracy została podporządkowana weryfikacji hipotez. Autor zakres trafności hipotez przedstawił w zakończeniu. We wstępie Doktorant w sposób rozbudowany zaprezentował pytania badawcze (jest ich 17) przyporządkowując je do konkretnego rozdziału pracy. W zakończeniu udzielono odpowiedzi na wszystkie z nich. Niektóre z pytań są szczegółowe, co ma wpływ na formułowanie wniosków, które niekiedy odnoszą się do wcześniejszych postawionych pytań. W moim przekonaniu lepiej byłoby zredukować liczbę pytań badawczych (poprzez ich pogrupowanie, a następnie połączenie), co nie miało by większego wpływu na analizę badań i formułowanie wniosków. Jednocześnie Doktorant powinien wyraźniej zaznaczyć spójne powiązanie hipotez z pytaniami badawczymi.

W celu zweryfikowania hipotez i udzielenia odpowiedzi na pytania badawcze wykorzystano metody badawcze właściwe dla nauk o polityce i administracji, takie jak: historyczną, systemową, analizy treści, porównawczą i monograficzną. Metody badawcze zostały właściwie dobrane i zastosowane. We wstępie Pan mgr. Marek Stefan w sposób szczegółowy uzasadnił zastosowanie metod, co świadczy że potrafił je odpowiednio dobrać do przeprowadzenia badań.

4. Baza źródłowa

Materiał badawczy wykorzystany w pracy należy uznać na bogaty i wartościowy pod względem poznawczym. Autor powołuje się na pozycje bibliograficzne w językach polskim,

angielskim i rosyjskim. Większość z nich jest dostępna w Internecie. Bibliografia liczy 28 stron (174-202), stanowią ją dokumenty (raporty, strategie, deklaracje), monografie jedno i wieloautorskie, artykuły opublikowane w rozdziałach prac jak i czasopismach naukowych oraz wypowiedzi polityków. Dokumenty na które powołuje się Autor zostały wytworzone między innymi przez Polski Instytut Ekonomiczny, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Instytut Spraw Międzynarodowych, organy Unii Europejskiej, Central European Institute of Asian Studies, Center for Strategic and International Studies, Congressional Research Service, Estonian Foreign Intelligence Service, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, Office Of The Spokesperson, Polską Agencję Inwestycji i Handlu oraz United States Department of Defense.

Doktorant pozycje bibliograficzne sklasyfikował według litery alfabetu nie stosując wewnętrznej struktury bibliografii. Brak podziału materiału badawczego na dokumenty, monografie, prace zbiorowe, artykuły naukowe oraz netografię wynikał ze sporządzenia przypisów w stylu APA.

5. Struktura rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii. Całość liczy 202 strony. Strukturę pracy należy uznać za prawidłową, odpowiada ona przyjętym standardom stawianym pracom doktorskim. Każdy rozdział kończy się wnioskami, które w zakończeniu pracy są rozbudowane tworząc całość.

We wstępie Doktorant uzasadnił wybór tematu pracy, przedstawił metodologię badań odnosząc się do celu badań, hipotez, pytań i metod badawczych. Autor dokonał przeglądu literatury przedmiotu, scharakteryzował wykorzystany materiał badawczy oraz zaprezentował strukturę pracy.

Rozdział pierwszy *Teorie neorealistyczne, jako narzędzie analizy rywalizacji mocarstw - podejście teoretyczne* ma charakter teoretyczny ukazujący założenia i nurty neorealizmu w stosunkach międzynarodowych. Autor wskazał w jaki sposób realizm ofensywny i postklasyczny oraz teoria geopolityki zostaną wykorzystane na potrzeby rozprawy doktorskiej. Dzięki tym teoriom Doktorant poddał analizie (w kolejnych rozdziałach pracy) zjawisko rywalizacji między Stanami Zjednoczonymi a Chinami w obszarze państw inicjatywy 17+1 w XXI wieku oraz wpływ rywalizacji mocarstw na politykę ich sojuszników.

W rozdziale drugim *Świat u progu nowego systemu międzynarodowego. Zmiana hegemoniczna, czy świat wielobiegunowości?* przedstawiono przyczyny znacznego osłabienia pozycji globalnego hegemonu USA w systemie międzynarodowym w XXI wieku. Doktorant skoncentrował się na wzroście potęgi gospodarczej i technologicznej oraz potencjale demograficznym Chin. Autor wskazał obszary rywalizacji pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Państwem Środka. Do najważniejszych z nich zaliczył sieci telekomunikacyjne w tym sieć piątej generacji (5G), sztuczną inteligencję (SI) oraz półprzewodniki oraz przestrzeń kosmiczną. W ostatniej części rozdziału drugiego Doktorant słusznie przeanalizował politykę prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa wobec Chin w kontekście sankcji nałożonych na chińskie firmy technologiczne w obszarze technologii 5G (m.in. Huawei).

Rozdział trzeci *Unia Europejska jako arena rywalizacji Chińskiej Republiki Ludowej i USA* zawiera analizę procesu ewolucji stosunków między UE (ze szczególnym zwróceniem uwagi na Niemcy i Francję) a Chinami w kontekście amerykańsko-chińskiej rywalizacji o obszar państw inicjatywy 17+1. W tej części rozprawy omówiono chińskie powiązania handlowe, inwestycje, technologiczne z niemieckim i francuskim rynkiem oraz wpływ polityki Stanów Zjednoczonych na państwa UE w zakresie dostosowania ich polityki wobec Chin zgodnie z interesami USA.

Rozdział czwarty *Europa Środkowo-Wschodnia i Bałkany, jako obszar rywalizacji USA i ChRL* jak stwierdził Doktorant „stanowi najobszerniejszą część pracy, zogniskowaną *stricte* na obszarze państw inicjatywy 17+1” (s. 9). W mojej ocenie rozdział ten stanowi istotną część merytoryczną pracy. Starano się wyjaśnić jakie znaczenie dla polityki Stanów Zjednoczonych i Chin ma geopolityczne położenie państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów Zachodnich oraz Grecji. Doktorant przeanalizował zmiany zachodzące we współpracy Chin z państwami inicjatywy 17+1 pod wpływem rywalizacji amerykańsko-chińskiej, zarzutów USA wobec Chin w sprawie tuszowania faktów o przyczynach pandemii COVID-19, strategicznego partnerstwa między Federacją Rosyjską a Chinami. Autor dość często powołuje się na dane statystyczne ukazujące współpracę handlowo-inwestycyjną w zakresie transportu, infrastruktury, sieci telekomunikacyjnych między państwami inicjatywy 17+1, a Chinami. W mojej ocenie w tej części pracy zabrakło zestawień statystycznych w formie tabel, które w sposób uporządkowany mogłyby zobrazować współpracę gospodarczą w różnych obszarach między państwami inicjatywy 17+1 a Chinami i USA.

W zakończeniu przedstawiono wnioski będące wynikiem prowadzonych badań. Doktorant zweryfikował hipotezy oraz udzielił odpowiedzi na pytania badawcze sformułowane we wstępie pracy.

6. Uwag szczegółowe

Pracę ocenić należy jako staranną i poprawną. Napisana jest rzeczowym i klarownym językiem choć nie uniknięto drobnych błędów między innymi:

1. Stosowanie określenia „kraj” zamiast kategorii politologicznej „państwo” (s. 118, 112).
2. Jest „Sejm” zamiast „Sejm RP” (s. 125).
3. Jest „Maciarewicz” zamiast „Macierewicz” (s. 125).
4. Jest „Podczas debaty w Sejmie”. Należałoby podać datę debaty (s. 125).
5. Jest „Krajewski, M., 2022. <<https://strategyandfuture.org/author/krajewskim/>> [dostęp: 12.05.2023]”. Niepełny zapis. (s. 187).
6. Jest „mld.” zamiast „mld” (s. 64, 123, 122, 127, 134, 135, 140, 150).
7. Jest „mln.” zamiast „mln” (s. 64).
8. Jest „tys” zamiast „tys.” (s. 64).
9. Jest „Litwa i Łotwa były pierwszymi państwa formatu”. Styl. (s. 118).
10. Jest „W podobnym badaniu przeprowadzonym w Estonii” (s. 117). Warto byłoby podać kiedy i przez jaką instytucję badanie zostało przeprowadzone.
11. Jest „proc.” (s. 150, 153). W pracy Autor w większości przypadków stosował (%) – (s. 52, 62, 113, 144, 156). Należałoby ujednolicić zapis.
12. Jest „Decyzja Serbii i podpisaniu wyżej wymienionej deklaracji, była pewnym odstępstwem”. Styl. (s. 152).
13. Jest „świt wielobiegowości” (s. 2, 38).
14. Jest „Zakaria w cytowanej już w tej pracy książce napisał”. Styl. (s. 44).
15. Jest „[dostęp: 04.05.2023]. są zdania, że obecny system międzynarodowy”. Styl. (s. 70).
16. Różny zapis „Pasa i Szlaku”/ Pasa i Szlaku (s. 55, 56, 57 74, 99).
17. W bibliografii na końcu pozycji bibliograficznych brakuje kropek (s.174-202).

7. Wnioski

Rozprawa doktorska Pana mgr. Marka Stefana stanowi oryginalny i samodzielny dorobek naukowy w zakresie rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin o przywództwo międzynarodowe. Recenzowana praca pod względem metodologicznym jak i merytorycznym

nie budzi większych zastrzeżeń, stanowiąc istotny wkład do rozwoju dyscypliny nauk o polityce i administracji. Rozważania przeprowadzone przez Doktoranta świadczą o Jego bardzo dobrej znajomości analizowanej problematyki oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr. Marka Stefana pt. „Rola obszaru państw Inicjatywy 17+1 w rywalizacji USA-ChRL w latach 2012- 2020” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017, poz. 1789 z późn. zm.). W związku z tym wnioskuję do Rada Dyscypliny Naukowej Nauk o Polityce i Administracji Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego o dopuszczenie mgr. Marka Stefana do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

m. Jarmola-Ciesliński